

Л.Г. Чистоклетов
кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський університет бізнесу та права
Т. Пастрюліна
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРО ЗБРОЮ ТА ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ПРИВАТНИХ ОХОРОННИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

В статті досліджуються правовідносини що виникають з приводу застосування зброї суб'єктами недержавних охоронних структур. На підставі правового аналізу національного та зарубіжного досвіду визначається авторське бачення в подальшому застосування вогнепальної зброї суб'єктами приватних охоронних підприємств в Україні.

Ключові слова: зброя, вогнепальна зброя, суб'єкти приватних охоронних підприємств, детективні служби.

В статье исследуются правоотношения что возникают по поводу применения оружия субъектами негосударственных охранительных структур. На основании правового анализа национального и зарубежного опыта определяется авторское виденье в дальнейшем применения огнестрельного оружия субъектами частных охранительных предприятий в Украине.

Ключевые слова: оружие, огнестрельное оружие, субъекты частных охранительных предприятий, детективные службы.

In the article legal relationships are investigated that arise up concerning application of weapon the subjects of non-state protective structures. On the basis of legal analysis of national and foreign experience authorial vision in future of application of shooting-iron is determined by the subjects of private protective enterprises in Ukraine.

Keywords: weapon, shooting-iron, subjects of private protective enterprises, detective services.

Постановка проблеми. В наші часи у різних країнах існує різне відношення до вільного обігу зброї серед громадян. Цьому сприяють особливості історичного розвитку та менталітету. Уряди окремих країн знаходяться перед дилемою: дозволяти чи обмежувати вільний обіг зброї серед громадян. У кожній точки зору є свої прихильники та супротивники. Така ж ситуація спостерігається і в Україні. Дозволяти чи забороняти вільно володіти вогнепальною зброєю? Якщо дозволяти, то кому та на яких умовах? І актуальним питанням в цьому відношенні стає проблема застосування та використання зброї суб'єктами приватних охоронних підприємств (ПОП). Все це говорить про те, що питання обігу зброї у будь-якій країні при охороні об'єктів власності є дуже важливим для забезпечення безпеки громадян та суспільства в цілому, тому воно, як правило, докладно повинно регулюватися відповідними нормативно-правовими актами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми, пов'язані з суспільними відносинами, що склалися з приводу застосування адміністративного примусу в сучасній адміністративно-правовій галузі, постійно перебувають у центрі уваги дослідників адміністративного права, серед яких: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, Є.В.Додін, В.К.Колпаков, М.П. Кучерявенко, О.І.Остапенко, А.О. Селіванов, В.Я. Тацій, О.О. Шкарупа. Окремим аспектам застосування та використання вогнепальної зброї в Україні присвятили роботи М.П.Федоров, А.С. Фролов, та інші науковці.

Але концептуального дослідженням щодо застосування та використання зброї суб'єктами приватних охоронних підприємств в Україні до сьогодні майже не проводилося.

Мета дослідження. У даній статті ми робимо спробу вирішити завдання теоретичного та практичного обґрунтування застосування зброї в сфері приватної охорони. І в цьому контексті, як нам видається, важливо бути проаналізувати національне та зарубіжне законодавство з метою удосконалення правових підстав щодо застосування зброї і в подальшому вогнепальної зброї суб'єктами приватних охоронних підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Найближчим часом у Верховній Раді України може бути ухвалений законопроекти «Про охоронну діяльність» та «Про охорону майна та фізичних осіб», які вже отримали схвалення народних депутатів у першому читанні. Як це нерідко у нас буває, найбільше невдоволені законопроектами саме ті, чию діяльність вони покликані регламентувати – тобто приватні охоронні підприємства

(ПОП). Головним недоліком законопроектів, на нашу думку, в Україні є проблематичним порядок використання та застосування в охоронній діяльності спеціальних засобів та вогнепальної зброї, який досі залишається нерегламентованим (крім вимог відповідних статей Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративну відповідальність про необхідну оборону та крайню необхідність). Ці положення отримали своє продовження у законопроекті «Про охоронну діяльність» при окресленні прав по застосуванню персоналом охорони заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї та використання службових собак, (статті 43 – 48) але тільки суб'єктами державної служби охорони, які під час та в місцях безпосереднього здійснення заходів охорони та забезпечення безпеки матимуть право застосовувати до правопорушників заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та службових собак, а персонал воєнізованої охорони та підрозділів воєнізованої охорони Державної служби охорони, крім того, вогнепальну зброю, у тому числі нарізну автоматичну та напівавтоматичну, у випадках і в порядку, що передбачається законопроектами Закону України " Про охоронну діяльність" та іншими актами законодавства.

Взагалі тема легалізації короткоствольної вогнепальної зброї в Україні давно зайшла у безвихідь. Питання про вогнепальну зброю як засіб заохорони громадян від злочинних посягань сьогодні є надзвичайно актуальним і в той же час складним для вирішення. Щодо вирішення цього питання виражаються різні погляди, які можна звести до таких двох протилежних точок зору: перша – легалізувати короткоствольну вогнепальну зброю, і друга – не допустити володіння такою зброєю цивільним населенням. На цей час у Верховній Раді України на розгляді також є три проекти закону “Про зброю”. У першому законопроекті, розробленому Міністерством внутрішніх справ України, передбачено надання громадянам права тільки на мисливську гладкоствольну і нарізну вогнепальну зброю. Автори ж двох інших законопроектів відстоюють право громадян не тільки на мисливську, а й на короткоствольну нарізну вогнепальну зброю. Поняття „зброя”, що наводиться в указаних законопроектах, має занадто розширене та надто перевантажене визначення: „зброя – пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначені і технічно придатні для ураження живої або іншої цілі, подачі звукового чи світлового сигналу, які не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення [1, с. 34].

Статистика доводить, що легалізація пістолетів та револьверів приводить до суттєвого зменшення насильницьких злочинів. Переконаливо тут виглядають Швейцарія, Фінляндія, Норвегія де рівень злочинності є найнижчим в Європі. Коли ж говорити про досвід країн, ситуація в яких ближче до українських реалій, то варто згадати про Естонію, де зброя легалізована 1992-го року і де до 1999 року рівень насильства знизився у 5 разів, та Молдову, в якій короткоствольна зброя легалізована законом 1997-го року і це призвело до того, що до 2005 року рівень насильства знизився у 2 рази. В обох країнах рівень убивств знизився на 20%. Контрастує з цим відповідна статистика Росії, яка займає 2 місце в світі, після Колумбії, за кількістю вбивств на душу населення і де зброя не є поширеною. Яка ж ситуація з насиллям в Україні – мабуть, ні для кого не є секретом. Пояснити і усвідомити причину таких даних не складно – чи то бандит в темному провулку, чи грабіжник, що захоче лізти в квартиру двічі подумає, перш ніж це робити, бо не має гарантії, що в потенційної жертви немає пістолету і вона ним не скористається. І навпаки – беззахисність жертви завжди провокує агресора, що давно відомо психологам і криміналістам [2].

Таким чином, перед тим, як розглянути проблемні питання щодо застосування зброї суб'єктами ПОП, нам необхідно дослідити поняття та види зброї, яку законодавці регламентують при охороні об'єктів власності. Чіткої загальноприйнятої позиції щодо зброї як у міжнародному законодавстві, так і в законодавстві країн Європейського Союзу немає. І з цього приводу, нам насамперед потрібно визначитися із поняттям „зброя”, що застосовується в різних аспектах. На сьогодні як у законодавстві, так і в науковій літературі, на жаль, немає чіткого його визначення. Що ж взагалі треба вважати зброєю?

Юридична енциклопедія зазначає, що зброя – це пристрої і засоби, які застосовуються у збройній боротьбі для нападу (наступу) або захисту (оборони) з метою ураження або знищення супротивника. Такого принципу визначення дотримуються законодавства більшості пострадянських країн [3, с. 560].

На нашу думку, заслуговує уваги спроба В.М. Плєскачевського дати таке визначення поняття „зброя” – „це матеріальний засіб індивідуального застосування, який конструктивно і функціонально призначений для нанесення летальних пошкоджень людині або тварині, а також спеціальної руйнації перепон” [4, с. 26].

В.А. Ручкін, у цілому погоджуючись із цим визначенням, зазначає, що „зброя – це матеріальний засіб, який відноситься до категорії зброї, повинен мати не тільки конструктивну і функціональну призначеність для нанесення летальних пошкоджень людині чи тварині, але і реальну здатність вражаючих факторів (джерел енергії), які використовуються для створення зброї, в принципі, приводить до летального кінця” [4, с. 26].

М.П. Федоров пропонує вживати такі поняття зброї – це пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені і конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі і які не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення [5, с. 18].

Практично будь-якому законодавчому визначенню передують трактування наукове. Так, Великий енциклопедичний словник визначає зброю як „загальну назву приладів та засобів, що застосовуються для знищення живої сили противника, його техніки та споруд” [1, с. 34].

У Законі Естонії „Про зброю”, прийнятому в 1996 році, визначено, що зброя – це прилад або предмет, призначений для пошкодження живого чи іншого об’єкта [1, с. 35].

У Законі Республіки Білорусь „Про зброю” зазначено, зброя – пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі, а також подачі сигналів піротехнічними речовинами [1, с. 35].

Що торкається вогнепальної зброї, то Т. Кіліна її визначає, як зброю, в якій заряд (куля, шріт та ін.) приводяться до руху миттєвим вивільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої вибухової суміші) [6, с. 54].

Визначення терміна «вогнепальна зброя» у Європейській конвенції означає: будь-який предмет, що використовуються як зброя, із якої за допомогою вибухового, газового або повітряного та іншого способів метання можна випустити заряд шроту, кулю або інші боєприпаси, заряд токсичного газу, рідини або іншої речовини [7].

В свою чергу Василенко В.В., Дзюба В.М., Окунський О.Ю. і Пилипів Б.І. під вогнепальною зброєю розуміють будь-яку зброю, вражаючи якість якої обумовлюються дією снаряда, що отримує прискорення силою порохів газів [8, с. 264].

Таким чином, на нашу думку, під зброєю слід розуміти пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі, а також основні частини зброї, що визначають її функціональне призначення. Можливим є розширення або звуження поняття зброї в конкретних галузях діяльності та деяких науках, зокрема в криміналістиці.

Досліджуючи проблемні питання застосування зброї суб’єктами приватних охоронних підприємств в Україні, слід підкреслити, що стосовно оснащення приватних сил охорони спеціальними засобами та засобами самооборони, то їх придбання і використання обмежується Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2471-12. Відповідно до норм цієї Постанови у власності громадян, громадських об’єднань та юридичних осіб недержавної форми власності не можуть перебувати зброя та боєприпаси до неї, а також електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії [9]. До них, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії» від 7.09.1993 р. № 706, належать упаковки з аерозолями сльозоточивої та дратівливої дії (газові балончики) та газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівливої дії.

На сьогодні суб’єкти недержавної охоронної діяльності в Україні мають право на володіння такою зброєю, як: а) газова калібром до 11,45 мм включно; б) несмертельна, короткоствольна, вітчизняного виробництва, боєприпаси до якої споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії калібром до 12мм.

Але, як показує практика, зазначений арсенал озброєння приватного охоронця не здатний зупинити протиправні дії правопорушника. Прикладом може бути випадок який стався у Москві, коли п’яний міліціонер розпочав стрілянину в супермаркеті. Як виявилось, приватні правоохоронці були озброєні газовими балончиками, гумовими кийками і травматичними пістолетами. Але вони нічого не могли зробити, оскільки розуміли, що у міліціонера була табельна зброя. А уявіть собі, що охоронна структура мала б право на вогнепальну зброю, вона б її застосувала і врятувала людей.

Вивчаючи з цього приводу закордонний досвід застосування зброї приватними охоронними структурами слід зазначити, що у всіх країнах Заходу приватним детективам та охоронним службам згідно законодавства при охороні власності та громадського порядку дозволено зберігати, застосовувати та використовувати вогнепальну зброю. Прикладом може бути Російська Федерація де недержавна охорона споряджена сучасною вогнепальною зброєю – пістолетом ИЖ-71. та рушницею мисливською гладкоствольною ТУ 3-3.1421-83 (технічні умови для виробництва рушниці ИЖ-81 та його модифікацій).

У багатьох країнах дедалі більше орієнтуються не лише на поліцейські органи, а й на широке використання для правоохоронних цілей приватних детективних і охоронних служб. Світовий досвід переконує, що не всі види правоохоронних функцій у належному обсязі можуть виконувати державні органи. Внаслідок цього за кордоном значного поширення набули приватні розшукові, детективні та охоронні бюро тощо.

Послугами зазначених служб користуються не лише приватні особи, а й державні органи. Наприклад, у США атомні електростанції охороняються приватною охоронною фірмою «Вокенхат корпорейшн». Вона спеціалізується на охороні надсекретних об’єктів, які належать як державі, так і найбільшим корпораціям; а приватна фірма «Локенхад» забезпечує будівництво й охорону в’язниць. Діяльність таких організацій вигідна для держави, оскільки вони не беруть з бюджету коштів, а навпаки, поповнюють його, сплачуючи податки [11, С. 7].

У Франції приватні детективні служби залучаються для виявлення фактів приховування доходів від оподаткування.

У Великій Британії одна з найбільших приватних служб безпеки «Сек’юрикор» забезпечує охорону банків, приміщень фірм, коштів і коштовностей під час їхнього перевезення, а також осіб, які підлягають

депортації. За виконання послуг Міністерство внутрішніх справ цієї країни щорічно сплачує приватним охоронцям і детективам один мільйон фунтів стерлінгів [12].

Висновок. Таким чином, на нашу думку, на підставі дослідження ми прийшли до висновку, що суб'єкти приватних охоронних організацій України на підставі неврегульованого законодавства обмежуються в своїй діяльності засобами самооборони, що дозволені до використання широким колом громадян та не завжди адекватні небезпекам, які несе в собі виконання завдань охорони. Така неспроможність приватного охоронця при охороні власності обмежує його можливості на здійснення відповідних заходів по припиненню дій правопорушника та забезпечення власної безпеки та безпеки об'єкта охорони.

Проведений аналіз законодавства, що регламентує застосування вогнепальної зброї у приватній охоронній діяльності України, переконує в необхідності більш детального розгляду проблематичності, яка стосується правового статусу суб'єктів цього виду діяльності – приватних охоронців. Підняте питання є дуже складним, потребує серйозного і ґрунтовного дослідження. Варто відійти від певних стереотипів, проаналізувати закордонний досвід, детально зважити всі аспекти щодо захисту майна, себе, своєї родини, мати відчуття безпеки при застосуванні вогнепальної зброї суб'єктами приватних охоронних підприємств та покласти край високим показникам злочинності в країні.

Література

1. Романов О. Зброя: законодавчий аспект / Романов О. // Юридичний журнал. – К., 2005. – № 2 (32). – С. 32–38.
2. Зброя у вільному обігу: вседозволеність чи безпека? / [Електронний ресурс] // Режим доступу до документа: <http://osipov.kiev.ua/novosti/96--zbroya-u-vilnomu-obigu-vsedomozvolenist-chi-bezpeka.html>.
3. Юридична енциклопедія. – К.: „Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана, 1999. – Т. 2: Д – Й. – 744 с.
4. Біленчук П.Д. Зброезнавство: правові основи обігу вогнепальної зброї: Монографія / Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2004. – 455 с.
5. Федоров М.П. Адміністративно-правове регулювання відносин, пов'язаних з реалізацією права громадян на зброю та спеціальні засоби індивідуального захисту: Дисертація. – К.: НАВС України, 2000. – 218 с.
6. Кіліна Т. Ліцензійні умови роздрібної торгівлі зброєю / Кіліна Т. // Юридичний журнал. – К., 2003. – № 7 (13). – С. 54–58.
7. Европейская конвенция о контроле за приобретением и хранением огнестрельного оружия частными лицами. – Страсбург, 1978. – 28 июня.
8. Василенко В.В. Вогнева підготовка: Навчальний посібник / Василенко В.В., Дзюба В.М., Окунський О.Ю., Пилипів Б.І. – К., 2003. – С. 267.
9. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 р. № 2471-12. – Режим доступу до документа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_1995_01_24/T247100.html
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівливої дії» від 7.09.1993 р. № 706 : [Електронний ресурс] // Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=706-93-%d0%bf>.
11. Сатановський О. Недержавна служба безпеки захищає бізнес: (Бесіда з віце-президентом Федерації недерж. служби безпеки України) / Сатановський О. // Час-Тіме. – 1999. – 2 березня. – С. 7.
12. Дашков Г. В., Кигас В. Н., Мелик-Дадаева И. А., Тюрина Л. П. Обеспечение законности в деятельности частных правоохранительных служб за рубежом. – М., 1994